

KAPITTEL 3

Nasjonale partier og lokale lister i kommunestyrevalgene 2015 og 2019

Dag Arne Christensen

NORCE Samfunn

Bjarte Folkestad

Høgskulen i Volda

Jacob Aars

Universitetet i Bergen

Abstract: The term *local party systems* suggests that party systems not only vary between municipalities, but that the systems also have a local dimension. This chapter is concerned with the balance between national parties and the local lists in municipal council elections in Norway. We also examine whether municipal amalgamation reform has changed the balance between these types of parties. Our analyses show that the correspondence between the party system in the parliament (“Stortinget”) and in the municipal councils is strong in Norwegian municipalities. One consequence of the municipal reform is that constituencies have become larger (on average), and more representatives are being elected to the municipal councils. By comparing merged and non-merged municipalities over two elections, we find that the reform has contributed to greater party diversity in the municipal councils. This applies both to the supply of lists that stand for election and the number of lists that are represented in the municipal councils. The municipal reform, on the other hand, does not seem to have contributed to greater party diversity in the form of more or fewer local lists.

Keywords: local party systems, local lists, party system nationalization, municipal amalgamations

Sitering av denne artikkelen: Christensen, D. A., Folkestad, B. & Aars, J. (2021). Nasjonale partier og lokale lister i kommunestyrevalgene 2015 og 2019. I J. Saglie, S. B. Seggaard & D. A. Christensen (Red.), *Lokalvalget 2019 Nye kommuner – nye valg?* (Kap. 3, s. 63–85). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.134.ch3>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

Introduksjon

Kommunestyrevalget 2019 resulterte i at totalt 2677 partier og lister ble representert i landets 356 kommunestyre. De partiene som i dag er representert på Stortinget (stortingspartiene), utgjorde hovedtyngden av disse listene, mens 5,8 prosent (132 lister) var såkalte lokale lister. Ett mål på innslaget av nasjonal politikk i de lokale valgene er nettopp denne balansen mellom nasjonale og lokale partier og lister (se også Aars & Christensen, 2013). Temaet i vårt kapittel er ulike aspekter ved denne balansen, og slik sett utformingen av det som kan benevnes som lokale partisystemer.

Vi nærmer oss temaet på tre ulike måter. For det første ser vi på tilbudet av partier i kommunene. Hvor mange stiller liste i kommunestyrevalgene, og hvor mange av disse listene oppnår å bli representert i kommunestyrene? For det andre studerer vi innslaget av nasjonal politikk ved å undersøke balansen mellom innslaget av nasjonale partier og lokale lister ved kommunestyrevalgene. Ambisjonen i de to første delene av kapitlet er å gi et overblikk over de lokale partisystemene i norske kommuner slik disse artet seg ved kommunestyrevalget 2019. Et viktig bakteppe for 2019-valget var utvilsomt kommunereformen som ble gjennomført i perioden 2014–2019, da 119 kommuner ble til 47 nye kommuner fra 1. januar 2020. I kapitlets siste del spør vi derfor om hva kommunereformen betyr for utformingen av de lokale partisystemene. Kan reduksjonen i antallet kommuner (fra 428 til 356) bidra til at partisystemene i kommunene likner mer på det nasjonale partisystemet? Bidro reformen, som i Danmark (se Kjær & Elklit, 2010a, 2010b), til at nasjonaliseringen av de lokale partisystemene skyter fart? Har reformen bidratt til en mer fragmentert partimeny i kommunene i form av et større tilbud av partier og lister for velgerne å velge imellom?

Kapitlet er organisert som følger: Vi starter med en diskusjon av sentrale begreper som lokale partisystemer, lokale lister og betydningen av kommunereformen for de lokale partisystemene. Hva skiller et lokalt partisystem fra et nasjonalt, og hva skiller en lokal liste fra et politisk parti? Hva forstår vi med nasjonale politiske partier? Og hva forventes kommunereformen å bety for balansen mellom nasjonale partier og lokale lister? Deretter gis en kort historisk oversikt over tilbudet av nasjonale partier og lokale lister i kommunestyrevalgene. Så går vi dette tilbudet nærmere

etter i sømmene i kommunestyrevalgene i 2015 og 2019 og skiller mellom etterspørselen etter (oppslutningen om) ulike typer lister i de samme to valgene. I kapitlets siste del diskuteres kommunereformens mulige betydning for partisystemene lokalt.

Lokale partisystemer: en begrepsavklaring

Begrepet «lokale partisystemer» refererer til både antallet partier (samt ulike typer av partier) og relasjonen mellom disse (Sartori, 1976). At partisystemer benevnes som *lokale*, innebærer at partisystemene ikke bare kan variere mellom kommunene, men at disse også kan ha en lokal dimensjon ved at de ikke nødvendigvis samsvarer med det nasjonale partisystemet (se også Kjær & Elklit, 2010a; Aars & Christensen, 2013). Vi er spesielt opptatt av de nasjonale partiene og de lokale listenes relative styrke ved lokalvalgene. En slik tilnærming tar som utgangspunkt at det gir mening å skille mellom nasjonale partier og lokale lister. Lokale lister har likevel mye til felles med det som omtales som partier (Aars & Ringkjøb, 2008). Blant annet er begge organisasjoner som stiller liste til valg. Det som skiller lokallistene fra de nasjonale partiene, er at de lokale listene stiller til valg kun i enkeltkommuner, og at de vanligvis ikke har politiske ambisjoner ut over den kommunen de stiller liste i (Pedahzur & Brichta, 2000). Nasjonale partier, derimot, stiller ikke bare liste ved nasjonale valg, men også i flere kommuner ved kommunevalg.

I analysen skiller vi mellom fire typer lister. Vi retter oppmerksomheten hovedsakelig mot det nasjonale partisystemets innslag i kommunene, og vi velger derfor å avgrense oss til de partiene som har en så sterk nasjonal velgeroppslutning at de har representasjon i parlamentet. «Stortingspartiene» skilles følgelig ut som en egen kategori. En slik avgrensning er i tråd med Kjær og Elklit (2010a, 2010b), som operasjonaliserer det nasjonale partisystemets posisjon i dansk lokalpolitikk som forekomsten av partier med ett eller flere mandater i Folketinget. I vår analyse betyr dette at vi med «stortingspartier» sikter til de ni partiene som var representert på Stortinget da kommunevalget 2019 ble avholdt. Det gjelder Arbeiderpartiet (DNA), Fremskrittspartiet (FrP), Høyre (H), Kristelig Folkeparti (KrF), Miljøpartiet De Grønne (MDG), Rødt (R), Senterpartiet (Sp),

Sosialistisk Venstreparti (SV) og Venstre (V). Selv om partiene vi her klassifiserer som stortingspartier, inngår i nasjonale partiorganisasjoner, kan de utvikle lokale profiler der de inntar standpunkter som avviker fra det nasjonale partiets standpunkter.¹

I analysene tar vi også et blikk på oppslutningen om det vi kaller for *andre nasjonale partier*, som defineres som partier som ikke er representert på Stortinget, men som er registrert i partiregisteret², eller som stilte liste ved stortingsvalget i 2017. I tillegg til de ni stortingspartiene stilte ytterligere 15 liste i 2017. Enkelte av disse partiene stilte liste i alle fylkene (Partiet De Kristne, Alliansen, Demokratene i Norge), andre i færre fylker (Pensjonistpartiet, Piratpartiet, Feministisk initiativ og Norges Kommunistiske Parti), men noen stilte kun i enkeltfylker (som Nordmørslista [Møre og Romsdal], Nordting [Troms], Samfunnspartiet [Oslo] og Verdipartiet [Rogaland]). Gruppen «andre nasjonale partier» er, som vi skal se, lister som har begrenset oppslutning også i kommunestyrevalgene. Vi skiller også ut såkalte felleslister (der to eller flere lister stiller sammen) som en egen kategori. Ofte vil slike felleslister bestå av kandidater fra nasjonale partier som for eksempel Fellesliste for Høyre og Fremskrittspartiet i Kvæfjord kommune eller Fellesliste for Senterpartiet og Kristelig Folkeparti i Træna kommune. Men det finnes også valglister som favner bredt med både flere nasjonale partier og andre lokale lister, slik som felleslisten Rødt, Senterpartiet og partiavhengige fiskere i Røst kommune. Valgloven har ingen begrensninger på hvilke eller hvor mange partier som kan stille på slike felleslister, ut over at navnet på listen ikke skal kunne forveksles med navn på andre registrerte partier eller listeforslag i valgdistriktet. Den siste kategorien er *lokallistene*, som altså kjennetegnes ved at de er lokale organisasjoner som representerer lokale interesser samtidig som de ikke har ambisjoner om å innta Stortinget.

1 Det finnes en rekke eksempler på lokale partier som går mot politikken som forfektes av partiet nasjonalt. I spørsmålet om kommunesammenslåing var det for eksempel flere Høyre-ordførere som var motstandere av at deres kommune skulle sammenslås, til tross for at reformen er initiert nasjonalt av Høyre (Gullestad & Skårderud, 2015). Også valg av samarbeidspartier, slik som Sp sitt samarbeid med borgerlige partier i Stjørdal kommune eller Stavanger Høyre sin mer sosialorienterte boligpolitikk, er eksempler på lokale partier som velger en annen retning enn den nasjonale partilinjen (Paulsen, 2019).

2 Se Brønnøysundregistrene for en oversikt over vernede partinavn (hentet 15. januar 2021): <https://w2.brreg.no/partireg/>

Det er skjønnsmessige vurderinger i definisjonen og operasjonaliseringen av lokale lister (Christensen et al., 2017). Det er med andre ord ikke alltid enkelt å skille tydelig mellom lokale lister og nasjonale partier. De ulike bompengelistene som stilte til valg i 13 kommuner i 2019, er illustrerende i så måte. I Oslo, Bergen og Stavanger ble Folkeaksjonen nei til mer bompenger (FNB) representert i bystyrene, men da som nasjonale partier oppført i partiregisteret. Tilsvarende lister stilte også i Drammen (Nei til bomring) og Tromsø (Nei til bompenger i Tromsø), men da som lokallister. Ikke bare er utgangspunktet for disse listene det samme – lokal bompengemotstand – men persongalleriet overlapper også til en viss grad. For eksempel stilte flere av kandidatene på bompengelisten i Drammen også som kandidater på FNBs liste til fylkestingsvalget i Viken.³ Den eneste forskjellen mellom FNB og andre bompengelisten ser ut til å være at førstnevnte har mer uttalte nasjonale ambisjoner ut over de kommunene det stilte liste i. Bompengesaken er langt på vei en lokal sak som omhandler hvordan lokale styresmakter regulerer innbyggernes hverdag gjennom virkemidler som bomring, veiprising og rushtidavgift. I Bergen var det for eksempel sterke protester mot utvidelse av bompengeringen til de ytre bydelene. Det var også her FNB fikk store andeler av stemmene. I valgkretsen Hordvik, som er en del av bydelen Åsane, fikk FNB hele 41,7 prosent av stemmene (se Lura & Svendseid, 2019). Et annet eksempel på bompengesakens lokale natur er at bompengelistene finnes utelukkende i byer med bompengeringer eller i kommuner som grenser til bompengeringkommuner. Ved kommunestyrevalget 2019 var det altså ingen bompengelisten (FNB eller tilsvarende) i kommuner som ikke hadde bompengering eller grenset til en kommune med bompengering.⁴

3 Totalt fem kandidater av i alt 18 på FNB sin valgliste til fylkestinget i Viken er også kandidater på bompengelisten i Drammen (se Nei til bomring, u.å.; Folkeaksjonen nei til mer bompenger, u.å.).

4 En viktig presisering her er at det gjelder bompengering eller «pakker», og ikke bompenger som er knyttet til nedbetalinger av konkrete veiprosjekter (typisk bro eller tunnelpasseringer). I tillegg er det også viktig å presisere at det finnes eksempler på kommuner som har slike bompengeringer knyttet til «pakker», uten at FNB stilte liste i disse. Dette gjaldt for eksempel «Førdepakken» i Sunnfjord kommune og «Vossapakko» i Voss herad. Verken Sunnfjord eller Voss hadde bompengelite ved kommunevalget 2019 (men velgerne i disse kommunene kunne stemme på FNB ved fylkestingsvalget til Vestland fylke, noe henholdsvis 1,1 og 1,7 prosent av velgerne i disse kommunene gjorde).

Imidlertid er det også sider ved bompengesaken som taler for at denne er noe mer enn en lokal sak. Protestene mot bompenger kan ses i sammenheng med det historiske skiftet i bompenger, hvor det går fra finansiering av konkrete bro-, tunnel- og veiutbyggingsprosjekter til en dreining i 2000-årene mot miljø- og trafikkregulerende formål (Anchin, 2018). Folkeaksjonene mot bompenger har tydelig mål om at bompenger skal opphøre, og at infrastruktur skal finansieres over statsbudsjettet. I et slikt perspektiv handler protestene mot bompenger ikke bare om bompenger i seg selv, men om måten samfunnet skal organiseres på. Ser vi til FNB sitt prinsippprogram vedtatt i 2020, vil vi finne saker og prinsipper som handler om andre temaer enn bompenger. Partiet er blant annet «prinsipielt mot særskatter, herunder eiendomsskatt». FNB faller ikke inn under vår definisjon av en lokal liste, ettersom de stilte liste i elleve kommuner i 2019, samt at de har levert listeforslag i flere valgdistrikt ved neste stortingsvalg 2021. Vi har følgelig behandlet FNB som et nasjonalt parti i analysen. Med bakgrunn i partiets mer generelle holdning til finansiering av veier kan FNB derimot fremstå som et skatteprotestparti. På mange måter står partiet i spenn mellom lokale veikonflikter og mer generelle nasjonale konfliktsaker. Da Fremskrittspartiet gikk inn i regjeringen etter valget i 2013 og med det fikk ansvar for bompengepolitikken, ble det skapt rom for at lokal bompengemostand kunne gi seg uttrykk i nye valglister.

Det er også flere eksempler på at lister som betraktes som lokallister, har utspring i politiske partier. Et slikt eksempel er listen Optimum i Namsskogan kommune. Listen har lange røtter som en borgerlig bygdliste, blant annet under navnet Frie velgere med Senterpartiet som drivkraft. Også medlemmer fra Høyre, KrF og Venstre har stilt som kandidater for listen. Velgertilslutningen til Optimum ser ut til å være følsom for Senterpartiets valgertilslutning. Sp stilte egen liste i 2003, og oppslutningen om Optimum ble betydelig redusert, men i 2011 fikk Optimum betydelig større oppslutning enn Sp (27 versus 9 prosent). I 2019, derimot, fikk Sp 21,3 prosent av stemmene i Namsskogan, mens Optimum fikk 15 prosent. Det er også lister som bruker partibegrepet, men som tydelig kan operasjonaliseres som lokallister. Et eksempel er Det Rette Parti i Sarpsborg, der kampsaken ikke dreier seg om ideologi, men om ønsket

om en rett jernbanelinje mellom Sarpsborg og Fredrikstad som ikke ødelegger deler av Sarpsborg sentrum. Listen fikk 8,6 prosent av stemmene i kommunen. Et annet eksempel på en ny liste i valget i 2019 er Xtra-lista i Tvedestrand, som gikk til valg blant annet på at Tvedestrand skulle fortsette som egen kommune, og som fikk 16,9 prosent av stemmene og med det ble kommunens fjerde største liste.

Dersom vi ser på hvordan valgforskningen har studert balansen mellom det lokale og nasjonale i kommunestyrevalgene, har den tradisjonelt vært opptatt av de lange linjene og følgelig rikspolitikkenes inntog på det lokale nivået (Hjellum, 1967; Rokkan & Valen, 1962). Historisk ble lokal-listene erstattet av nasjonale politiske partier i mellomkrigstiden, og etter andre verdenskrig har de lokale partisystemene vært dominert av rikspartiene. Denne partipoliseringen av lokalpolitikken er blitt tolket som modernisering, der nasjonale partiers overtakelse av lokalnivået er blitt sett på som et siste skritt i utviklingen mot massedemokratiet (Hjellum, 1967; Rokkan & Valen, 1962). Ifølge Kjær og Elklit (2010b) representerer dette perspektivet om gradvis sosial modernisering av lokalpolitikken kjernen i det de kaller den *kulturelle forklaringen* på nasjonaliseringen av de lokale partisystemene. En alternativ forklaring er *institusjonell* og dreier seg om effekten av *kommunesammenslåinger* (Kjær & Elklit, 2010b). Kjær & Elklit (2010b) setter disse to forklaringene – den kulturelle og den institusjonelle – opp mot hverandre og tester dem med bakgrunn i data fra danske kommunestyrevalg i perioden fra 1966 til 2005. Resultatene fra analysene tilsier at nasjonaliseringen av danske kommuners partisystemer ikke skjer gradvis (den kulturelle forklaringen), men rykkes i forbindelse med omfattende kommunesammenslåinger (Kjær & Elklit, 2010b, s. 337). Spørsmålet er om det samme gjelder for Norge. Hvor sterkt er samsvaret mellom de kommunale partisystemene og det nasjonale partisystemet på Stortinget? Og har den norske kommunereformen bidratt til å forrykke balansen mellom det lokale og nasjonale i partisystemene i kommunene?

Analysene bygger på data fra Norsk senter for forskningsdatabasens kommunedatabase. Datasettet gir oss detaljert informasjon om hver enkelt liste (hvert parti) som stiller til valg i samtlige kommuner. Dette har gjort oss i stand til å skille mellom registrerte nasjonale partier, stortingspartier,

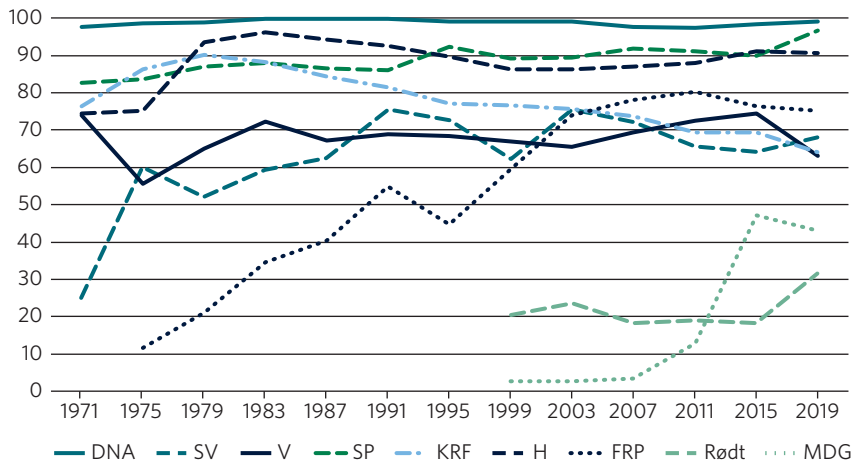
felleslister og lokale lister. Vi har benyttet identiske metoder for å telle de respektive listene på velgernivået og i kommunestyrene. For å skille mellom disse typene lister har vi benyttet den samme kategoriseringen som Statistisk sentralbyrå gjør i valgstatistikken. Før vi forsøker å besvare spørsmålene ovenfor, skal vi gjøre rede for noen langsiktige utviklingstrekk.

Lokale partisystemer: de lange linjene

De nåværende stortingspartienes inntog i lokalpolitikken er illustrert i figur 3.1. Figuren viser stortingspartienes dekningsgrad, det vil si i hvor stor andel av kommunene de nasjonale partiene stiller liste ved kommunevalg. De fleste av de «eldre» stortingspartiene har en stabilt høy dekningsgrad. Arbeiderpartiet har hatt nær 100 prosent dekning i hele perioden, mens Høyre etablerte seg noe senere på et høyt nivå. For flere partier har langtidstendensen vært økning i dekningsgraden. Dette gjelder SV og FrP i særdeleshet, men de senere årene har Rødt og MDG fått fotfeste i flere kommuner, i den betydningen at de stiller liste ved kommunevalgene. Noen av de nasjonale partiene ser ut til å få større problemer med å stille liste i kommunene. Særlig tydelig er dette for KrFs del. Fra å ha en dekningsgrad på 90 prosent i 1979 stilte de ved valget i 2019 liste i kun 64 prosent av kommunene. KrF er alene om å ha svekket sin posisjon som kommuneparti over en lengre periode. Tilbakegangen er jevn og later til å være urelatert til generelle svingninger i velgerstøtte. Venstre hadde også en markert tilbakegang ved siste valg. MDG stilte i 2019 liste i 176 kommuner (49 prosent av kommunene), noe som gir en dekningsgrad som er 1,8 prosentpoeng høyere enn i 2015. For Rødt (Rød Valgallianse [RV] før 2007) har vi bare med tall fra og med 1999-valget, men partiet stilte i 2019 liste i 138 kommuner (39 prosent), noe som tilsvarer en dekningsgrad som er 20,3 prosentpoeng høyere enn i 2015. De to sistnevnte partiene opplever begge en vekst i antall lister i det første lokalvalget etter å ha oppnådd representasjon på Stortinget. Det gjelder MDG etter at Rasmus Hansson ble innvalgt på Stortinget for Oslo i 2013, og Rødt etter at Bjørnar Moxnes ble innvalgt fra samme valgdistrikt i 2017. Representasjon på Stortinget tilfører partiene ressurser som styrker organisasjonene og gjør dem i stand til å stille liste i flere kommuner.

Dette er blant annet regulert gjennom partiloven (kapittel 3, § 11), der det skilles mellom grunn- og stemmestøtte. For de minste partiene vil det å bli representert på Stortinget gi tilgang til ressurser. Grunnstøtten går til alle partier som får minst 2,5 prosent av stemmene, selv om partiene ikke oppnår å bli representert, men stortingsrepresentasjon gir i tillegg tilgang til et eget sekretariat for gruppen med heltidsansatte. For Rødt var det for eksempel en økning i statlig grunn- og stemmestøtte på 133 prosent fra regnskapsåret 2017 til 2018 (henholdsvis 5,7 millioner og 13,3 millioner). For MDG var det et enda større løft da Rasmus Hansson ble valgt inn på Stortinget i 2013. Da opplevde MDG en økning på hele 451 prosent i statlig grunn- og stemmestøtte, fra 2,1 millioner i 2013 til 11,8 millioner i 2014 (se tabell A i appendiks som viser utviklingen i parti- og grunnstøtte). Den statlige støtten utgjør gjerne en betydelig del av partienes samlede inntekter. I 2015 utgjorde statsstøtten 60 prosent av de samlede inntektene til MDG.⁵

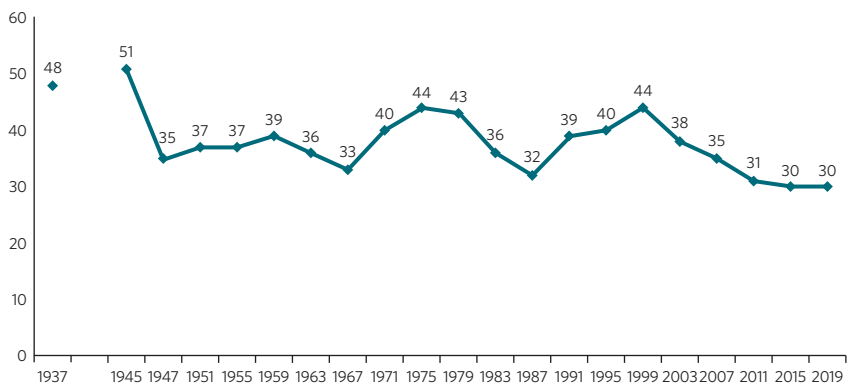
Figur 3.1. Partienes dekningsgrad (antall kommuner de stiller liste i) 1971–2019

Til tross for de nasjonale partienes sterke posisjon i lokalpolitikken har disse partiene aldri helt overtatt lokalpolitikken. *Lokallistene* har sterke røtter i norsk lokalpolitikk. Forekomsten av lokale lister fremgår av figur 3.2. Tilbudet av lokale lister ved kommunevalgene har vært relativt

⁵ Tall hentet 20. januar 2021 fra <https://www.partifinansiering.no/regnskap/>

stabilit etter andre verdenskrig. I 1947 var det én eller flere lokale lister i 35 prosent av norske kommuner. Det tilsvarende tallet for 2019 var like i overkant av 30 prosent (30,9 prosent i 2015). Lokallistene hadde et oppsving i 1990-årene, men opplevde en tilbakegang i 2000-årene. Med hensyn til typer lister finner flere forskere en tilbakegang for såkalte grendelister med utspring i en bestemt del av kommunene (Arstein, 1997; Aars & Ringkjøb, 2005). Dette kan bety at lister med hele kommunene som nedslagsfelt har holdt seg stabile eller har økt noe.

Lokallistene er avhengige av lokale saker, ildsjeler og lokal mobilisering. Det er lokale ressurser som holder dem i live, og det er et visst gjennomtrekk av slike lister fra et valg til det neste (Christensen et al., 2017). Lokale lister har tradisjonelt vært mer hyppige i småkommunene, men slike lister forekommer også i flere bykommuner. Et eksempel er Byluft-listen i Bergen med 1,1 prosent av stemmene i 2011 (ett mandat i bystyret). Et annet nytt eksempel er Tverrpolitisk Folkeliste for hele Kristiansand, som i 2019 fikk støtte fra 5,5 prosent av velgerne. Et mer varig eksempel er By- og bygdelista i Hamar, som fikk støtte fra hele 34,4 prosent av velgerne i 2019.

Figur 3.2. Utbredelse av lokale lister (andel kommuner med én eller flere lokale lister) 1937–2019

Partier og lister ved valgene i 2015 og 2019

Tilbudet av partier og lister i kommunestyrevalgene kan beskrives på ulike måter. En måte å gjøre det på er å gi en oversikt over partimenyen: Hvor mange partier og lister stiller til valg? Hva kjennetegner disse

listene? Og hvor mange av listene som stiller til valg, oppnår faktisk å bli representert i kommunestyrene?

I den innledende analysen benyttes ulike mål på partimangfoldet i kommunene. En enkel måte å beskrive tilbudet på er å telle både antallet partier som stiller liste i kommunene (valglistene) og antallet partier og lister som oppnår minst ett mandat i kommunestyrene (kommunestyrepartier). Dette gir oss en grov oversikt over både tilbudet av og etterspørselen etter partier og lister ved valget. Disse tallene kan imidlertid ikke gi informasjon om partienes og listenes relative størrelse, som er en sentral egenskap ved partikonkurransen i lokalpolitikken. Eksempelvis fanger ikke disse målene opp den store forskjellen på et kommunestyre med fem jevnstore partier og et med ett stort og fire marginale småpartier. Det *effektive antallet kommunestyrepartier* (Laakso & Taagepera, 1979) korrigerer for slike forskjeller ved at større partier og lister teller mest. For å gi en oversikt over partisystemene i kommunene benyttes alle disse tre målene – antallet partier som stiller til valg, antallet partier som oppnår representasjon i kommunestyrene, og det effektive antallet kommunepartier.

Tabell 3.1 viser disse tre målene ved kommunestyrevalgene i 2019 sammenliknet med det foregående valget i 2015. Tallene tyder på små endringer i partimenyen i norske kommuner, men med betydelige variasjoner kommunene imellom. Det stiller (i gjennomsnitt) flere lister til valg i 2019 sammenliknet med 2015 (7,3 versus 7,0), samtidig som litt flere lister oppnår representasjon i kommunestyrene. Det effektive antallet kommunestyrepartier ser også ut til å ha økt noe fra 2015 til 2019. Hvorvidt denne

Tabell 3.1. Antall partier og lister ved valgene i 2015 og 2019

	2015				
	Gjennomsnitt	Standardavvik	Minimum	Maksimum	N
Valglistene	7,0	2,4	2,0	16,0	428
Kommunestyrepartier	6,3	1,9	2,0	11,0	428
Effektivt antall kommunestyrepartier	4,0	1,0	1,4	7,4	428
	2019				
Valglistene	7,3	2,9	2,0	21,0	356
Kommunestyrepartier	6,4	2,3	2,0	13,0	356
Effektivt antall kommunestyrepartier	4,2	1,3	1,6	8,3	356

utviklingen kan henge sammen med kommunereformen, kommer vi tilbake til i kapitlets siste del. Så langt kan vi imidlertid slå fast at antallet partier, slik det her er blitt målt, fremstår som stabilt i 2019 sammenliknet med det foregående kommunestyrevalget. Selv om alle de tre målene tyder på en økning, er denne beskjeden.

Tabell 3.1 gir ikke informasjon om hvilke partier og lister det her er snakk om. Hvor sterkt står de nasjonale partiene i lokalpolitikken, og hvordan er situasjonen for de lokale listene? I det neste steget i analysen skal det skilles mellom stortingspartier, andre nasjonale partier, lokale lister og felleslister. Felleslister betyr at to eller flere partier bestemmer seg for å stille en og samme liste for derigjennom å styrke sjansen for å vinne mandater. Felleslister har vært svært vanlig i norsk politikk i både nasjonale og lokale valg. Fra 1988 har felleslister imidlertid ikke forekommet ved stortingsvalg, fordi disse svekker partienes sjanser for å vinne utjevningsmandater, som ble innført første gang i 1989-valget. I kommunene forekommer imidlertid fremdeles felleslister.

Tabell 3.2 viser at stortingspartienes samlede posisjon i kommunene er svært sterk. I et gjennomsnittlig kommunestyre representerer 92 prosent av kommunestyrerepresentantene et av de ni stortingspartiene, og dette tallet er uendret fra 2015- til 2019-valget. Videre ser vi at nasjonale partier og lister som ikke er representert på Stortinget (andre nasjonale partier), har vanskeligheter med å få fotfeste i kommunestyrene. Videre representerer i gjennomsnitt 6,4 prosent av kommunestyrerepresentantene i kommunene lokale lister i 2019, noe som tilsvarer en økning på rundt 1 prosentpoeng sammenliknet med valget i 2015. Tar vi kun med kommuner der lokalister ble representert, er gjennomsnittet 20,3 prosent av kommunestyrerepresentantene i 2019 (18,3 prosent i 2015). Endelig ser vi at felleslistene ser ut til å forekomme sjeldnere i 2019 sammenliknet med 2015. Rundt 1 prosent av kommunestyrerepresentantene ble valgt fra en fellesliste i 2019. I Kvitsøy fikk derimot to felleslister (KrF/frie borgerlige og Arbeiderpartiet-Senterpartiet-Kvitsøylisten) 80 prosent av kommunestyrerepresentantene i 2019. Det kan tenkes at kommunereformen har bidratt til å redusere behovet for felleslister eller listeforbund i kommunene, siden slike lister har vært mest vanlig i små kommuner, selv om det også etter reformen er mange små kommuner i Norge. Det viktigste budskapet fra tabellen er

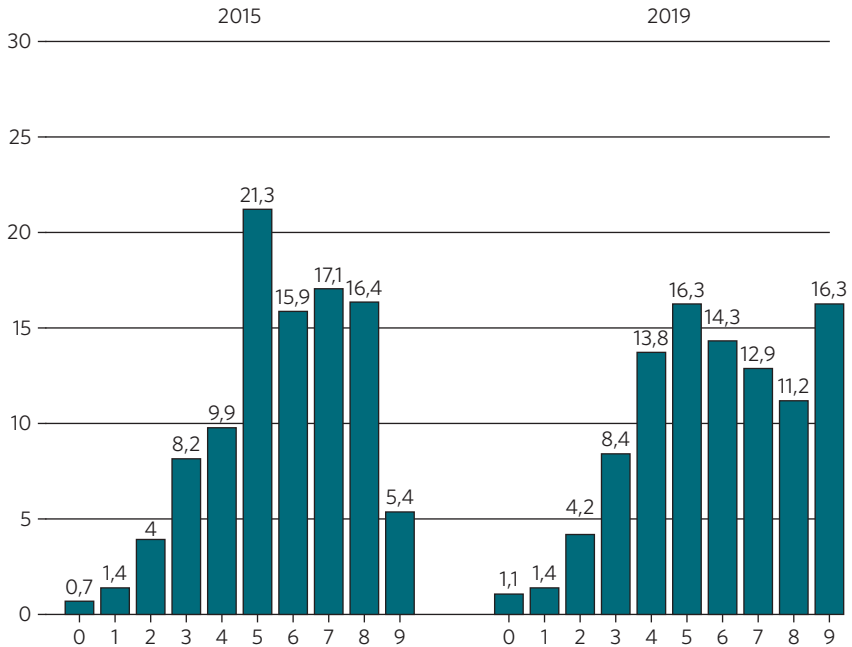
at stortingspartiene står sterkt i kommunene, men det er betydelig variasjon kommunene imellom, noe som fremgår av standardavvikene for de respektive listetyperne. De fleste stortingspartiene er representert i de fleste kommunene. Det er de minste kommunene som skiller seg ut ved at stortingspartiene ikke har like stor dekning som i de større kommunene. Stortingspartienes posisjon i kommunene varierer betydelig.

Tabell 3.2. Ulike listers andel av representantene i kommunene ved valget i 2015 og 2019

2015					
	Gjennomsnitt	Standardavvik	Minimum	Maksimum	N
Stortingspartiene	91,6	16,2	0	100,0	428
Andre nasjonale partier	0,2	1,8	0	33,3	428
Felleslister	2,7	9,6	0	63,2	428
Lokale lister*	5,3	12,3	0	100,0	428
2019					
Stortingspartiene	91,6	16,4	0	100,0	356
Andre nasjonale partier	0,9	2,8	0	21,2	356
Felleslister	1,1	6,3	0	80,0	356
Lokale lister*	6,4	15,1	0	100,0	356

*Tar vi kun med de kommunene der lokale lister ble representert, utgjør disse listenes gjennomsnittlige andel av kommunestyrerepresentantene 20,25 prosent i 2019 og 18,3 prosent i 2015.

For å se litt nærmere på stortingspartienes posisjon i kommunene har vi talt opp hvor mange av de ni partiene som har vunnet minst ett mandat i kommunestyrene ved de to siste valgene. Disse fordelingene er vist i figur 3.3. I 2015 hadde rundt 76 prosent av kommunene fem eller flere stortingspartier i kommunestyret. Tilsvarende tall i 2019 var 71 prosent. Samtidig er det flere kommuner i 2019 sammenliknet med valget i 2015 der samtlige ni stortingspartier sitter i kommunestyret. Den sistnevnte økningen kan selvsagt skyldes at både MDG og ikke minst Rødt stilte liste i flere kommuner i 2019. Mindre partier som har styrket sin posisjon i et foregående nasjonalt valg (her stortingsvalget 2017), får derigjennom tilført nye ressurser. Disse ressursene kan de bruke til å styrke sin posisjon i et påfølgende kommunestyrevalg. I 2019 var det kun fire kommuner der ingen av stortingspartiene var representert. Det dreier seg om småkommuner som Utsira, Vevelstad, Modalen og Røst (en av listene her var likevel Rødt, Senterpartiet og partiavhengige fiskere). I disse kommunene har lokallistene lenge vært i førersetet.

Figur 3.3. Antall stortingspartier representert i kommunestyrene (i prosent)

N 2015 = 428, N 2019 = 356.

I en del kommuner er det lokale partisystemet faktisk helt identisk med det nasjonale, ved at det er de samme ni partiene som er representert i kommunene samtidig som ingen andre partier og lister har vunnet mandater. I 2019 fikk samtlige ni stortingspartier minst én representant i kommunestyret i 58 kommuner, og i 19 av disse kommunene (5,3 prosent av alle kommunene) var partisystemet helt identisk med partisystemet i Stortinget. Med andre ord: 19 kommuner hadde ni partier i kommunestyrene, og disse ni var identiske med de ni stortingspartiene.

Kommunereform og lokale partisystemer

Kan kommunereformen ha påvirket de lokale partisystemene? Har kommunereformen, som erfaringen fra Danmark tilsier (Kjær & Elklit, 2010a), bidratt til å forrykke balansen i de lokale partisystemet og styrket posisjonen til stortingspartiene?

Vi starter med mangfoldet av partier og lister i kommunene der vi forventer økt mangfold som følge av reformen. Utgangspunktet for

argumentet er kommunevalgordningen. I Norge avholdes kommunevalgene som forholdstallsvalg såfremt det stiller mer enn to lister til valg i én kommune. Valgloven regulerer både hvem som kan stille til valg og hvordan velgernes stemmer omdannes til mandater. Kommunene kan ikke inndeles i flere valgdistrikter. Imidlertid er det kommuneloven som inneholder bestemmelsen om hvor mange representanter som skal velges til det enkelte kommunestyret, og her har kommunene en viss handlefrihet. Antallet representanter i kommunestyret varierer etter antallet innbyggere i kommunen kombinert med et minstekrav. Minstekravet i kommuneloven er begrunnet nettopp med hensynet til å sikre en viss representativitet. Kommuneloven gir likevel kommunene en viss frihet til selv å bestemme medlemstallet i kommunestyret. Kommuneloven sorterer kommunene i fem kategorier etter folketall. Loven sier at kommuner med under 5000 innbyggere skal ha minst elleve medlemmer i kommunestyret, mens kommuner i den største kategorien (over 100 000 innbyggere) skal ha minimum 43.

Ved kommunestyrevalget i 2019 varierte antallet kommunestyrerepresentanter mellom et minimum på elleve (seks kommuner) og et maksimum på 77 (Ålesund kommune). En konsekvens er at det er betydelig lettere for partier og lister å oppnå representasjon i en kommune med 77 representanter, sammenliknet med en kommune der det kun skal velges elleve representanter. Alle valgdistrikter (her kommuner) har en «effektiv» sperregrense, og formelen $75 \text{ prosent} / (\text{mandater} + 1)$ gir en pekepinn på hvor stor oppslutning et parti trenger for å bli representert (Gallagher & Mitchell, 2005). I en kommune med elleve representanter (som på Utsira, Træna og Røst) vil den tilhørende sperregrensen ligge på rundt 6,2 prosent, mens tilsvarende sperregrense i Ålesund er 1 prosent. I nye Ålesund kommune (sammenslåing av kommunene Ålesund, Haram, Sandøy, Skodje og Ørskog) ble tolv partier representert i kommunestyret, og Partiet De Kristne fikk ett mandat med kun 1,6 prosent av stemmene. Det vil dermed være lettere for partier å oppnå representasjon i kommuner der det velges mange representanter, sammenliknet med kommuner der det velges få. Småpartienes mulighet for å oppnå representasjon øker i takt med valgkretsens størrelse. I tillegg til denne rent mekaniske effekten er det også mulig at velgere i små valgkretser (få mandater) kan avstå fra

å stemme på de mindre partiene, fordi disse har langt dårligere vinner-sjanser enn de større partiene i konkurransen om mandatene. Samtidig er kommuner med få representanter småkommuner der de mindre partiene ofte ikke har mange nok sympatisører i kommunen til å organisere seg og stille liste. I store valgdistrikter (større kommuner) har flere lister en mulighet for å stille til valg, og sannsynligheten for å oppnå representasjon vil da også være større. Kommunereformen har i nokså beskjeden grad økt antall representanter i valgdistriktene. I 2019 skulle kommunene velge i gjennomsnitt 26,2 kommunestyrerepresentanter (standardavvik = 11,5 representanter), mens tilsvarende tall i 2015 var 24,8 representanter (standardavvik = 9,6 representanter). Spørsmålet er om dette har bidratt til å øke antallet lister i kommunene.

Når det gjelder kommunereformens betydning for lokallistene, har vi ikke like entydige forventninger. Danske forskere finner at kommunereformen i Danmark har bidratt til å svekke lokallistene (Elklit & Hopmann, 2013). Argumentet deres er at lokallistene i Danmark først og fremst har vært et småkommunefenomen, og med større kommuner vil noe av grunnlaget for disse listene falle bort. Nå var den danske kommunereformen langt mer omfattende enn den tilsvarende norske reformen. Norge har etter reformen 258 flere kommuner enn Danmark (356 versus 98). Det kan bety at det ikke nødvendigvis er grunnlag for å forvente de samme effektene her. Samtidig har det, som vi har sett, også vært en viss tendens til at lokallister i Norge også har stilt til valg i større kommuner etter årtusenskiftet. Det betyr at lokallistene ikke utelukkende er et småkommunefenomen i Norge, og at slike lister kan være en konsekvens av lokale konflikter eller problemer, uavhengig av kommunestyrelsen. Det kan også tenkes at kommunereformen, som ennå er under iverksetting i de kommunene den angår, kan generere nye konflikter med tilhørende etablering av lokallister ved neste lokalvalg i 2023. Det kan for eksempel gjelde lokaliseringsspørsmål eller nedleggelse av grunnskoler. En gjennomgang av søkeresultater fra den digitale mediesøketjenesten Retriever (Atekst) for 2020 viser at mange av mediasakene knyttet til kommunesammenslåing handler om krevende økonomi (gjernesett i sammenheng med «ressursbrenning») i forkant av sammenslåing) og om misnøye med utvikling av kommunale tjenester. På samme tid

illustreres det også av flere medieoppslag at 2020 har vært et uvanlig år på grunn av covid-19-pandemien, og at dette har bremset planlagte omstillings- og omorganiseringsprosesser i de sammenslåtte kommunene (Krossli, 2020).

For å undersøke hvorvidt reformen har påvirket grunnleggende kjennetegn ved partisystemene i kommunen, har vi fulgt de sammenslåtte kommunene over to valg (før reformen [2015] og etter [2019]), og vi sammenlikner disse kommunene systematisk med kommuner som ikke har vært berørt av reformen. Vi sammenlikner fem kjennetegn ved partisystemene i kommunene: antall stortingspartier, lokale lister, effektivt antall kommunestyrepartier, antall valglister og antall kommunestyrepartier.

Tabell 3.3 viser at det er blitt betydelig større forskjeller mellom de to gruppene kommuner (sammenslåtte versus ikke-sammenslåtte) i 2019 sammenliknet med valget i 2015. Partimangfoldet er blitt større i de sammenslåtte kommunene, sammenliknet med de kommunene som ikke har vært berørt av reformen. Dette gjelder både antallet stortingspartier, valglister, kommunestyrepartier og det effektive antallet kommunestyrepartier. Størst forskjell finner vi for antallet lister som stiller til valg der det stiller i overkant av tre flere partier og lister til valg i sammenslåtte kommuner sammenliknet med ikke-sammenslåtte i 2019. Forskjellen mellom de to gruppene av kommuner var 0,6 i 2015. Tilsvarende gjelder for antallet partier representert i kommunestyrene, der forskjellen mellom de to gruppene kommuner er økt fra 0,6 i 2015 til 2,6 i 2019. Forskjellen i antallet stortingspartier er økt fra 0,7 til 2,4 partier. Noe av den sistnevnte økningen kan selvsagt også skyldes at MDG og Rødt stiller liste i flere kommuner i 2019 sammenliknet med 2015. Imidlertid er det mulig at kommunereformen med færre kommuner har gjort det lettere for småpartiene å stille liste i mange kommuner. Endelig ser vi at også det effektive antallet kommunestyrepartier har økt med rundt ett i de sammenslåtte kommunene i 2019, sammenliknet med forskjellen mellom sammenslåtte og ikke-sammenslåtte kommuner i 2015. Med hensyn til innslaget av lokale lister finner vi ingen forskjell mellom de to gruppene kommuner når vi ser de to valgene under ett. I gruppen kommuner som ikke har vært berørt av kommunereformen, er det gjennomgående få endringer fra 2015 til 2019. Med unntak av innslaget av lokallister viser

tabell 3.3 at partimangfoldet er blitt betydelig større i sammenslåtte kommuner (sammenliknet med ikke-sammenslåtte) i 2019 sammenliknet med 2015.

Tabell 3.3. Kommunereformens betydning for partisystemene i kommunene ved valget i 2015 og 2019

2015 (N = 428)					
	Stortingspartier	Lokale lister	Effektivt antall kommunestyrepartier	Valglister	Kommunestyrepartier
Sammenslåtte	6,65	0,35	4,16	7,48	6,70
Ikke-sammenslåtte	6,01	0,35	3,90	6,80	6,10
Differanse	0,63**	0,00	0,26**	0,68**	0,62***
2019 (N = 356)					
Sammenslåtte	8,40	0,30	5,17	10,11	8,74
Ikke-sammenslåtte	6,01	0,37	4,01	6,87	6,09
Differanse	2,40***	0,07	1,16***	3,24***	2,65***

**Signifikant på femprosentnivået ***Signifikant på ettprosentnivået. N sammenslåtte kommuner 2015 = 118, N sammenslåtte kommuner 2019 = 47.

Kjær og Elklit (2010a) har studert effekten av den danske kommunereformen på kommunenes partisystemer over tid og har i den forbindelse utviklet en indeks for å måle grad av nasjonalisering av lokale partisystemer. Indeksen består av en kombinasjon av de lokale listenes og de nasjonale partienes («folketingspartiene») styrke ved lokalvalgene. Nasjonaliseringsindeksen beregnes ved at man tar antallet partier på Stortinget (det nasjonale partisystemet) som blir valgt i det enkelte kommunestyret, og deler dette tallet på antallet valgte lokallister og antallet partier representert i parlamentet på det tidspunktet da det enkelte lokalvalget fant sted. Indeksen varierer fra 0, der utelukkende lokallister velges til kommunestyret, til 1, der alle de nasjonale partiene blir valgt, men ingen lokallister. Eksempelvis beregnes indeksen slik i en kommune der to lokallister blir innvalgt sammen med sju av de ni stortingspartiene: $(7/(2 + 9) = 0,64)$. Det å sammenlikne nasjonaliseringen av partisystemene over tid er ikke uproblematisk. For eksempel kan det nasjonale partisystemet endre seg over tid. I Norge var det åtte partier representert på Stortinget i valgperioden 2013–2017, mens dette antallet økte til ni i

2017, da Rødt ble innvalgt. Endringer i indeksen kan derfor dels skyldes endringer i det nasjonale partisystemet og endringer i forekomsten av lokale lister. Nasjonaliseringsindeksen kan dermed også kombineres med et mål på stortingspartienes andel av partiene i kommunestyrene. Et slikt enkelt mål er å ta antallet stortingspartier innvalgt i hvert enkelt kommunestyre, og å dele dette antallet på antallet partier som var representert på Stortinget da lokalvalget ble avholdt. Kjær og Elklit (2010b, s. 347) finner at en sterk økning i nasjonaliseringsindeksen over tid faller sammen med perioder med kommunereformer. For eksempel økte indeksen fra 0,47 til 0,71 i 2005-valget, det første valget etter den siste kommunereformen i 2005. Endringen skyldes først og fremst en sterk økning i antallet folketingspartier i kommunestyrene og en viss reduksjon i innvalgte lokallister. Spørsmålet er om vi finner det samme i Norge.

Tabell 3.4 viser nasjonaliseringsindeksen og andelen stortingspartier i kommunestyrene i valgene i 2015 og 2019. Høye verdier indikerer som vist større grad av nasjonalisering av partisystemene. Med hensyn til nivået fremgår det at Norge ligger på samme nivå som Danmark med hensyn til nasjonaliseringen av de lokale partisystemene (rundt 0,70). Til forskjell fra Danmark er partisystemene i kommunene noe mindre nasjonalisert etter reformen (0,63) sammenliknet med før reformen (0,73). Det skyldes ikke flere lokallister, men heller fragmenteringen av partisystemet på Stortinget, der antallet partier er økt med ett fra 2015 til 2019. Både nasjonaliseringsindeksen og andelen stortingspartier i kommunene reduseres når vi deler på ni stortingspartier i 2019 sammenliknet med åtte i 2015. Dette taler for en sammenlikning av indeksverdier over et lengre tidsintervall. Likevel kan vi konkludere med at kommunereformen i det minste ikke har bidratt til å skyte fart i nasjonaliseringen av partisystemene i

Tabell 3.4. Nasjonalisering av lokale partisystemer 2015 og 2019

2015					
	Gjennomsnitt	Standardavvik	Minimum	Maksimum	N
Nasjonaliseringsindeks	0,73	0,24	0	1	428
Andel stortingspartier	0,75	0,24	0	1	428
2019					
Nasjonaliseringsindeks	0,63	0,25	0	1	356
Andel stortingspartier	0,65	0,25	0	1	356

kommunene. En viktig grunn er at partisystemene lokalt var sterkt nasjonalisert også før reformen.

Oppsummering

Vår interesse er i dette kapitlet rettet mot lokale partisystemer, noe som avviker fra studier som har hatt oppmerksomheten rettet kun mot de nasjonale partiene og innslaget av slike i lokalpolitikken. Samtidig skiller vår studie seg fra studier som utelukkende har tatt for seg de rent lokale listene. De sistnevnte listene kjennetegnes ved at de ikke nominerer kandidater til nasjonale valg. Begrepet lokale partisystemer indikerer at konsentrasjonen er rettet mot kombinasjonen av disse to. Et særlig viktig spørsmål er da i hvilken grad sammensetningen av partier og lister lokalt samsvarer med sammensetningen av partier nasjonalt, altså i Stortinget.

Analysene våre viser at det er stor grad av samsvar mellom det nasjonale partisystemet og de lokale partisystemene. Det sterke nærværet av nasjonale partier er et tydelig kjennetegn ved norsk lokalpolitikk. Men rikspartiens dominans er langt fra total. Lokallistene viser ikke tegn til svekkelse, til tross for at mange kommuner er blitt større etter kommunereformen. Samtidig observerer vi heller ikke noe oppsving for de lokale listene, for eksempel som en konsekvens av mobilisering i de forhenværende kommunene. Bildet er stabilt. Kommunereformen har med andre ord ikke hatt den samme effekten på partisystemet som reformen hadde i Danmark. Én forklaring er at det nasjonale partisystemet er blitt noe mer fragmentert mellom 2015- og 2019-valget. Den viktigste konklusjonen er likevel at de lokale partisystemene ikke er blitt mer nasjonalisert etter at 428 kommuner er blitt til 356. De nasjonale partiene sto sterkt i kommunene også før kommunereformen.

En konsekvens av kommunereformen er at valgdistriktene er blitt større ved at det (i gjennomsnitt) velges flere representanter til de enkelte kommunestyrene. Det er ikke overraskende, men likevel interessant at kommunereformen har resultert i at flere partier stiller liste i de sammenlåtte kommunene. Ved å sammenlikne sammenslåtte og ikke-sammenslåtte kommuner før og etter kommunereformen (to valg) observerer vi at reformen kan ha bidratt til større partimangfold i kommunestyrene.

Dette gjelder med hensyn til både tilbudet av partilister som stiller til valg og antallet slike lister som oppnår å bli representert i kommunestyrene. Kommunereformen ser derimot ikke ut til å ha bidratt til større partimangfold i form av flere eller færre lokale lister. Reformen har heller ikke, som i Danmark, bidratt til en nasjonalisering av partisystemene i kommunene. Det at partimangfoldet øker når kommunene blir større, har flere mulige konsekvenser. For det første innebærer det at den effektive sperregrensen senkes i større kommuner, og at flere velgere kan bli representert i større kommuner enn i mindre. Effekten er ikke rent mekanisk, siden kommunene har et visst handlingsrom til å bestemme kommunestyrestørrelse innenfor noen intervaller. I enkelte tilfeller kan for eksempel et stort kommunestyre være et middel til å sikre representasjon fra ulike deler av den sammenslåtte kommunen. For det andre kan dette også innebære at de lokale partisystemene i sammenslåtte kommuner blir mer fragmentert. Disse argumentene knyttet til effekter på partisystemene har vært lite fremtredende i debatten om kommunereform og lokaldemokrati. De fortjener en grundigere belysning i den videre forskningen på reformen. Dette gjelder blant annet debatten om å sikre forholdsmessig representasjon av de partiene og listene som stiller til valg i kommunene, og om å sikre en sammensetning av kommunestyrene som gir grunnlag for styringsdyktige flertall lokalt.

Litteratur

- Anchin, K. (2018). *Bompenger i Norge 1930–2017* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Arstein, T. (1997). *Gøy på landet? Bygdelister i norsk lokalpolitikk 1945–1995* [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen.
- Christensen, D. A., Folkestad, B. & Aars, J. (2017). Lokale lister ved kommunevalgene 2011–2015: Variasjoner mellom og innenfor kommunene. I J. Saglie & D. A. Christensen (Red.), *Lokalvalget 2015 – et valg i kommunereformens tegn?* (s. 43–60). Abstrakt.
- Elklit, J. & Hopmann, D. N. (2013). Er lokallisterne ved at uddø? I J. Elklit & U. Kjær (Red.), *KV09 Analyser af kommunalvalget 2009* (s. 303–320). Syddansk Universitetsforlag.
- Folkeaksjonen nei til mer bompenger. (u.å.). Valgliste. <https://www.neitilmerbompenger.no/wp-content/uploads/2019/04/Valgliste-Viken.png>

- Gallagher, M. & Mitchell, P. (2005). *The politics of electoral systems*. Oxford University Press.
- Gullestad, F. H. & Skårderud, J. (2015, 3. februar). Blå protest mot reformen. *Klassekampen*.
- Hjellum, T. (1967). *Partiene i lokalpolitikken. En analyse av politiseringen av lokalstyret i Norge: endringsrater, forklaringsfaktorer og virkninger*. Gyldendal.
- Kjær, U. & Elklit, J. (2010a). Local party system nationalisation: Does municipal size matter? *Local Government Studies*, 36(3), 425–444.
- Kjær, U. & Elklit, J. (2010b). Party politicisation of local councils: Cultural or institutional explanations for trends in Denmark, 1966–2005. *European Journal of Political Research*, 49(3), 337–358.
- Krossli, J. I. (2020) Kommunereformens tapte år. *Kommunal rapport* (17.12.2020).
- Laakso, M. & Taagepera, R. (1979). The «effective» number of parties: A measure with application to Western Europe. *Comparative Political Studies*, 12(1), 3–27.
- Lura, C. & Svenseid, B. S. (2019, 11. september). Slik har skinner og bommer delt Bergen. NRK. <https://www.nrk.no/vestland/slik-har-skinners-og-bommer-delt-bergen-1.1469855>
- Nei til bomring. (u.å.). Kandidater. <http://neitilbomring.no/kandidater.html>
- Paulsen, H. C. (2019, 5. august). Partier går mot strømmen lokalt. *Vårt land*. <https://www.vl.no/nyheter/politikk/2019/08/05/partier-gar-mot-strommen-lokalt/>
- Pedahzur, A. & Brichta, A. (2000). The attractiveness of the seemingly unattractive: An Israeli case. *Local Government Studies*, 26(3), 55–70.
- Reiser, M. (2008). Conclusion: Independent local lists in East and West European countries. I M. Reiser & E. Holtmann (Red.), *Farewell to the party model? Local lists in East and West European countries* (s. 277–294). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Rokkan S. & Valen. H. (1962). The mobilisation of the periphery. Data on turnout, party membership, and candidate recruitment in Norway. I S. Rokkan (Red.), *Approaches to the study of political participation* (optrykk fra *Acta Sociologica*, 6(1)). Christian Michelsen Research Institute.
- Sartori, G. (1976). *Parties and party systems. A framework for analysis*. Cambridge University Press.
- Aars, J. & Christensen, D. A. (2013). De mange partisystemene: Lokallister og nasjonale partier. I J. Bergh & D. A. Christensen (Red.), *Et robust lokaldemokrati – lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011* (s. 147–163). Abstrakt.
- Aars, J. & Ringkjøb, H.-E. (2005). Party politicisation reversed? Non-partisan alternatives in Norwegian local politics. *Scandinavian Political Studies*, 28(2), 161–181.
- Aars, J. & Ringkjøb, H.-E. (2008). Independent lists in Norwegian local politics. I M. Reiser og E. Holtmann (Red.), *Farewell to the party model? Independent local lists in East and West European countries* (s. 211–232). VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Appendiks

Tabell 3.A. Statlig grunn- og stemmestøtte - etter politisk parti, statistikkvariabel og år

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kristelig Folkeparti	23 717 470	25 084 554	26 068 185	26 465 064	26 718 683	23 296 075	23 594 806
Venstre	19 996 025	23 821 406	25 095 905	24 523 297	25 161 475	22 912 504	23 856 357
Sosialistisk Venstreparti	23 327 494	19 687 099	20 325 105	20 599 791	20 792 640	26 885 360	27 578 601
Arbeiderpartiet	121 648 443	118 830 740	123 300 285	127 741 938	128 918 241	124 332 407	123 670 595
Fremskrittspartiet	69 939 010	59 090 021	60 966 675	61 050 165	61 610 409	58 030 214	62 524 872
Høyre	75 095 935	103 332 626	106 906 326	104 890 929	106 071 359	105 634 475	108 026 388
Senterpartiet	25 801 542	25 669 804	26 586 509	29 217 533	29 472 538	44 290 234	45 515 706
Rødt	4 986 106	4 667 153	4 997 559	5 687 769	5 723 555	13 341 301	13 585 222
Det Liberale Folkepartiet	54 487	78 780	81 374	84 260	85 440	.	.
Kystpartiet	737 113	602 468	104 379	499 516	61 784	394 173	411 994
Pensjonistpartiet	1 842 066	1 706 125	1 871 485	1 889 665	1 943 276	2 127 774	2 211 598
Demokratene i Norge	394 655	393 189	239 195	207 945	382 915	507 769	552 857
Folkeaksjonen nei til mer bompenger	.	.	.	.	.	.	-
Milljøpartiet De Grønne	2 140 251	11 786 269	12 285 126	17 684 814	18 338 537	19 484 838	20 037 270
Alliansen	.	.	.	.	-	.	332 664
Helsepartiet	.	.	.	.	-	1 028 756	1 060 576
Liberalistene	.	.	.	-	19 355	561 189	578 425
Norges Kommunistiske Parti	22 344	16 263	19 397	123 260	72 677	49 779	50 729
Kristent Samlingsparti	89 763	284 667	.	.	.	.	.
Sámeálbmot Bellodat / Samefolkets parti	82 754	.	.	.	.	.	.
Piratpartiet	-	855 304	883 473	941 748	889 803	426 128	491 717
Partiet De Kristne	-	1 583 088	1 649 305	1 959 878	2 091 166	1 266 984	1 313 508

Kilde: SSB

